

ЎТМИШГА НАЗАР

9 ЖИЛД, 9 СОН

ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ

ТОМ 9, НОМЕР 9

LOOK TO THE PAST

VOLUME 9, ISSUE 9

ТОШКЕНТ-2026

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Муртазаева Рахбар Хамидовна
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

Джураева Нилуфар Далибаевна
тарих фанлари номзоди, профессор,
Ўзбекистон жаҳон тиллари университети

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ | EDITORIAL BOARD

Сагдуллаев Анатолий Сагдуллаевич
тарих фанлари доктори (DSc), профессор, академик,
Ўзбекистон Миллий университети

Бобожонова Дилором Бобожонова
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Ўзбекистон жаҳон тиллари университети

Юнусова Хуршида Эркиновна
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Аширов Адхам Азимбаевич
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
ЎзР. ФА. Тарих институти

Агзамова Гулчеҳра Азизовна
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
ЎзР. ФА. Тарих институти

Бурдиашвили Майя
тарих фанлари доктори (DSc),
Телави давлат университети

Кожакеева Ляззат Темировна
тарих фанлари доктори (DSc), доцент,
Хотин-қизлар давлат педагогика университети

Аминова Азиза Марксовна
тарих фанлари доктори (DSc), доцент,
Навоий давлат педагогика институти

Ульжаева Шохистахон Мамажоновна
тарих фанлари доктори (DSc),
Тошкент ирригация ва кишлок хужалигини механизациялаш муҳандислари институти
Миллий тадқиқот университети

Худайкулов Тулқин Дўстбоевич
Тарих фанлари доктори (DSc)
Шаҳрисабз дала педагогика институти

Гоффоров Шокир Сафарович
тарих фанлари доктори (DSc), профессор
Самарқанд давлат университети

Эргашева Юлдуз Алимовна
Тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Қариш давлат техника университети

Халикова Раҳбар Эргашевна
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Тошкент давлат техника университети

Ишанходжаева Замира Райимовна
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Эшов Боходир Жўраевич
тарих фанлари доктори (DSc), профессор
Қариш давлат университети

Маҳкамova Надира Раҳмановна
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Тошкент ахборот технологиялари университети

Кебадзе Мадонна
тарих фанлари доктори (DSc),
Телави давлат университети

Абдуллаева Яхшибека Атамуратовна
тарих фанлари доктори (DSc), доцент,
Нукус давлат педагогика институти

Мустафаева Нодири Абдуллаевна
тарих фанлари доктори (DSc),
Ўзбекистон Фанлар академияси

Ерматов Аваз Абдуллаевич
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Хайдаров Ғайратбек Мирзапўлатович
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Андижон давлат университети

Рашидов Ойбек Расулович
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Тошкент давлат иқтисодиёт университети

Расулов Абдуллажон Нуриддиневич
тарих фанлари доктори (DSc), профессор
Наманган давлат университети

Ковалев Борис Николаевич
тарих фанлари доктори (DSc), профессор
Санкт-Петербург Тарих институти

Кобзева Ольга Петровна
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Ауанасова Алима Мусировна
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Қозогистон давлат тарихи институти

Бегалинова Калимаш Капсамаровна
фалсафа фанлари доктори (DSc), профессор,
Қозогистон Миллий университети

Хайдаров Муродилла Махмутаевич
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Тожибоев Музаффар Турдибоевич
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
ИИВ Академияси

Алиева Лале
тарих фанлари доктори (DSc),
Озарбайжон давлат университети

Саипова Камола Давляталиевна
тарих фанлари доктори (DSc), доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Исмаилова Алмаз
тарих фанлари доктори (DSc),
Догистон мустақил университети

Иноятова Диларам Маниглиевна
Тарих фанлари доктори (DSc), профессор
Ўзбекистон Миллий университети

Таниева Гулдона Мамановна
тарих фанлари доктори (DSc), доцент,
Низомий номидаги Ўзбекистон Миллий педагогика университети

Дорошенко Татьяна Ивановна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Бабаджанова Нодира Абдуллаевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон давлат жаҳон
тиллари университети

Ширванова Тарана Амирага кызы
тарих фанлари номзоди, доцент,
Азербайджон давлат
иқтисодиёт университети

Мирзалиев Улуғбек Бегмурзаевич
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), Гулистон
давлат педагогика институти

Нуруллаева Шоира Кушназаровна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Урганч давлат университети

Курбанов Бахтияр Журабаевич
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD),
Наманган давлат университети

Хакимова Шоира Сағдуллаевна
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), UBS Тошкент филиали

Толибоева Нодира Одилжоновна
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон
жаҳон тиллари университети
Масъул котиб

Теймураз Ахалмосулишвили
тарих фанлари номзоди, профессор,
Телави давлат университети

Джоробекова Айнура Эшимбековна
тарих фанлари номзоди, профессор,
Қозоғистон дипломатия академияси

Рахмонқулова Зумрад Бойхуразовна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Исаков Бахадир Нигматуллаевич
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон давлат жаҳон
тиллари университети

Холмуродов Дилшод Рашидович
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), Жиззах давлат
педагогика университети

Юсупов Ахмеджон Шоназарович
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), доценти
Urganch davlat universiteti

Тиллахжаева Хуршида Джумаваевна
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD),
Тошкент давлат техника университети

Одилов Абдор Анварович
тарих фанлари доктори (DSc), доцент,
Ўзбекистон Миллий университети
Масъул котиб

Исоков Бахтиёр Робиддинович
тарих фанлари номзоди, доцент,
Наманган давлат университети

Тўхтабасв Аъзамжон Шарипхўжаевич
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), доцент,
Наманган давлат университети

Халмуратов Бахтиёр Режавалиевич
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), доцент,
Наманган давлат университети

Алимардонов Отабек Қудратович
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), доценти
Ўзбекистон Миллий университети

Хасанова Нодира Ибрагимовна
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), доценти, Денов
тадбиркорлик ва педагогика институти

Турсунова Юлдуз Бобоқуловна
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD),
ЎзР. ФА. Тарих институти

Азаматова Гулмира Байирбековна
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD),
Jizzax davlat pedagogika universiteti

Каримжонов Жасурбек Мухторжонович
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD),
Ўзбекистон Миллий университети

1. Ziyoda Abdullayeva

SHAXSNING O‘ZLIGINI ANGLASH MUAMMOSI: EKZISTENSIAL-FALSAFIY TAHLIL....5

2. Mirzoxid Askarov

O‘ZBEK MILLIY IDENTIKLIGINI TADQIQ ETISHNING ZAMONAVIY TARIXSHUNOSLIK
TENDENSIYALARI.....11

3. Nilufar Djurayeva

O‘ZBEKISTON XOTIN-QIZLAR QO‘MITASI FAOLIYATINING USTUVOR
YO‘NALISHLARI VA VAZIFALARI (1991-2020 yillar).....19

4. Nuralibek Bozarov

SURXONDARYO VILOYATIDA TURIZM SOHASINING INSTITUTIONAL VA
TASHKILIY-HUQUQIY ASOSLARI SHAKLLANISH TARIXI (1992–2000-YILLAR).....33

5. Shuhrat Djabborov

MOVAROUNNAHRDA ARAB YOZUVINING TARQALISHI VA YOZMA MADANIYAT
TARAQQIYOTIDAGI O‘RNI.....39

6. Rabiyaon Ibragimova

QUYI AMUDARYO HUDUDI DING‘ILDJA DEHQONCHILIK VOHASI AHOLISINING
UZUMCHILIGI TARIXI.....47

7. Наргиза Каримова

ИЗ ИСТОРИИ РАЗВИТИЯ ПРОИЗВОДСТВА И ТОРГОВЛИ БАКАЛЕЙНЫМИ
ТОВАРАМИ В УЗБЕКИСТАНЕ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XX ВЕКА.....51

8. Ruxiddin Patxiddinov

XX ASRNING 30-YILLARIDA O‘ZBEKISTONDA SANITARIYA-EPIDEMIOLOGIYA
NAZORATI TASHKILOTLARI FAOLIYATIDAN.....57

9. Soxiba Sulaymanova

TURK XOQONLIGINING TASHKIL TOPIISH TARIXIDAN.....62

10. Umidbek Tashmuradov

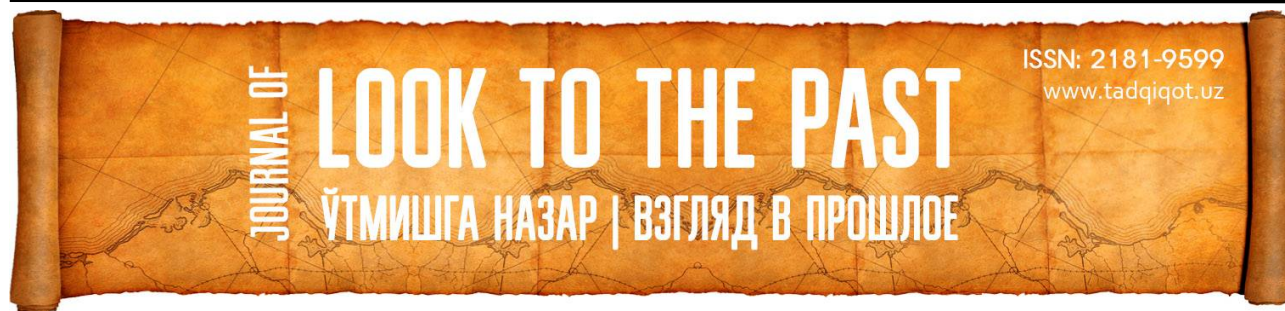
MUSTAQILLIK DAVRI SUV XO‘JALIGI, QASHQADARYO VILOYATI IRRIGATSIYA-
MELIORATSIYA TIZIMINING TARIXIY SHAKLLANISHI.....69

11. To‘lqin Xudoyqulov

BUXORO AMIRLIGI QO‘SHININING JANGOVAR TAYYORGARLIGI VA QUROLLANISH
DARAJASI: AN‘ANA VA MODERNIZATSIYA JARAYONLARI.....75

12. Хусан Хушвақтов

ТОШКЕНТ ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИК МАШИНАСОЗЛИК ЗАВОДИ (ТАШСЕЛЬМАШ) НИИГ
ТАШКИЛ ЭТИЛИШИ ТАРИХИ.....82

Nuralibek Saidmurod o'g'li Bozarov,
 Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti
 tayanch doktoranti
 nuralibek_bozarov@dpi.uz

SURXONDARYO VILOYATIDA TURIZM SOHASINING INSTITUTSIONAL VA TASHKILIY-HUQUQIY ASOSLARI SHAKLLANISH TARIXI (1992–2000-YILLAR)

For citation: Nuralibek S. Bozarov. HISTORY OF THE FORMATION OF INSTITUTIONAL AND ORGANIZATIONAL-LEGAL BASIS OF THE TOURISM SECTOR IN SURKHANDARDO REGION (1992–2000). Look to the past. 2026, vol. 9, issue 9.

<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.23031823>

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada O'zbekiston mustaqillikka erishgandan so'ng Surxondaryo viloyatida turizm sohasining institutsional hamda tashkiliy-huquqiy asoslari shakllanish jarayoni va tarixiy bosqichlari yoritilgan. Maqolada 1992-yilda "O'zbekturizm" milliy kompaniyasining tashkil etilishi hamda uning mintaqaviy bo'limi – Surxondaryo turizm viloyatida turizm boshqaruvining yo'lga qo'yilishi arxiv hujjatlari va manbalar asosida tahlil qilingan. Xususan, ushbu davrda viloyatda sohani rivojlantirishda muhim bo'g'in bo'lib xizmat qilgan "Termiz turist" hamda "Denov sayohatlar byurosi" faoliyati, ularning moddiy-texnik bazasi, dastlabki turistik yo'nalishlarni tashkil etishdagi tashkiliy va amaliy sa'y-harakatlari ochib berilgan. Shuningdek, 1992–2000-yillarda viloyat turizmining tashkiliy-huquqiy poydevori yaratilishining o'ziga xos xususiyatlari va tarixiy tajribasi ilmiy jihatdan baholangan.

Kalit so'zlar: O'zbekiston tarixi, Surxondaryo viloyati, turizm tarixi, institutsional asoslar, "O'zbekturizm" milliy kompaniyasi, "Termiz turist", Denov sayohatlar va ekskursiyalar byurosi, tashkiliy-huquqiy baza, ziyorat turizmi.

Нуралибек Бозаров,
 Докторант Денауского института
 предпринимательства и педагогики
 nuralibek_bozarov@dpi.uz

ИСТОРИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ И ОРГАНИЗАЦИОННО-ПРАВОВОЙ ОСНОВЫ ТУРИСТИЧЕСКОГО СЕКТОРА В СУРХАНДАРДСКОЙ ОБЛАСТИ (1992–2000)

АННОТАЦИЯ

В данной статье на основе архивных документов и источников освещаются процессы и исторические этапы формирования институциональных и организационно-правовых основ сферы туризма в Сурхандарьинской области после обретения Узбекистаном независимости.

В исследовании проанализировано создание Национальной компании «Узбектуризм» в 1992 году и становление системы управления туризмом в Сурхандарьинском регионе. В частности, раскрыта деятельность «Термез турист» и «Денауского бюро путешествий и экскурсий», сыгравших ключевую роль в развитии отрасли в регионе в этот период, их материально-техническая база, а также организационные и практические усилия по созданию первых туристических маршрутов. Также научно оценены особенности и исторический опыт формирования организационно-правового фундамента туризма в регионе в 1992–2000 годах.

Ключевые слова: история Узбекистана, Сурхандарьинская область, история туризма, институциональные основы, НК «Узбектуризм», «Термез турист», «Денауского бюро путешествий и экскурсий», организационно-правовая база, паломнический туризм.

Nuralibek S. Bozarov,
Doctoral student of Denov Institute of
Entrepreneurship and Pedagogy
nuralibek_bozarov@dtpi.uz

HISTORY OF THE FORMATION OF INSTITUTIONAL AND ORGANIZATIONAL-LEGAL BASIS OF THE TOURISM SECTOR IN SURKHANDARDO REGION (1992–2000)

ABSTRACT

This article highlights the process and historical stages of establishing the institutional and organizational-legal foundations of tourism in Surkhandarya region following Uzbekistan's independence. Based on archival documents and sources, the research analyzes the creation of the "Uzbektourism" National Company in 1992 and the establishment of the regional tourism management structure in Surkhandarya. Specifically, the article explores the activities of the "Termez Tourist" and "Denau Bureau of Travel and Excursions", which served as crucial operational units in developing the sector during this period, detailing their infrastructure, material base, and practical efforts to organize early tourist routes. Furthermore, the characteristics and historical experience of building the organizational and legal framework for regional tourism between 1992 and 2000 are scientifically evaluated.

Index Terms: History of Uzbekistan, Surkhandarya region, history of tourism, institutional foundations, "Uzbektourism" National Company, "Termez Tourist", Denau Bureau of Travel and Excursions, organizational-legal framework, pilgrimage tourism.

Dolzarbligi:

O'zbekiston Respublikasi o'z mustaqilligini qo'lga kiritgach, iqtisodiyot va ijtimoiy-madaniy hayotning barcha sohalarida bo'lgani kabi milliy turizm sanoatini barpo etish va uni zamonaviy tamoyillar asosida boshqarish masalasi davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Sho'rolar davrida turizm sohasi markazlashtirilgan tartibda boshqarilib, hududlarning, xususan, boy tarixiy-madaniy va tabiiy-rekreatsion salohiyatga ega bo'lgan Surxondaryo viloyatining o'ziga xos imkoniyatlaridan to'liq foydalanish cheklangan edi. Mustaqillikning dastlabki yillaridanoq milliy turizm infratuzilmasini va uni boshqarishning muqobil institutsional hamda tashkiliy-huquqiy tizimini yaratish muhim zaruriyatga aylandi. Yuqorida ko'rsatib o'tilgan jarayonlar tadqiqot mavzusini yanada chuqurroq tadqiq qilish zaruriyatini va ushbu maqolaning dolzarbligini belgilab beradi.

O'rganish usullari va o'rganilganlik darajasi:

Ushbu maqolaning xolisligi va ilmiyligini ta'minlashda tarixiylik, xolislik, tarixiy-qiyosiy tahlil usullaridan foydalanildi. Shuningdek, 1992–2000-yillarda Surxondaryo viloyatida turizm sohasining tashkiliy-huquqiy bazasi va institutsional tuzilmalari shakllanish bosqichlarini izchil yoritishda arxiv hujjatlaridagi raqamli ko'rsatkichlar hamda hisobotlarni baholashda statistik tahlil,

oʻtmish tajribasini bugungi turizm siyosati bilan bogʻliqlikda koʻrib chiqishda esa pragmatik bilish usuli qoʻllanildi.

Mazkur maqolani yozishda asosiy eʼtibor va birlamchi ilmiy muomalaga kiritilayotgan dalillar Surxondaryo viloyat davlat arxivi va Oʻzbekiston Respublikasi Milliy arxivi fondlari materiallari hamda 1992–2000-yillarga oid normativ-huquqiy hujjatlar va statistik maʼlumotnomalar tahliliga qaratildi.

Tadqiqot natijalari

Mustaqillikning dastlabki yillarida turizm sohasini tubdan isloh qilish va uni davlat yoʻli bilan tartibga solish choralari koʻrildi. Oʻzbekistonda jahon andozalariga mos keladigan sayyohlik tizimini shakllantirish, ushbu sohani boshqarish mexanizmini takomillashtirish hamda uning iqtisodiy samaradorligini oshirish maqsadida Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 1992-yil 27-iyuldagi № PF-447-son Farmoni bilan “Oʻzbekturizm” milliy kompaniyasining tashkil etildi. Natijada Sovet davridan qolgan Kasaba uyushmalari qoshidagi va “Inturist” tizimidagi sayohat va ekskursiya kengashlari tugatilib, uning bazasida yangi milliy turizm boshqaruvi apparati shakllantirildi.[1] Shuningdek, sobiq Ittifoqqa boʻysunuvchi turistik korxona va muassasalarning respublika huquqiy tasarrufiga oʻtkazildi.

Surxondaryo viloyatida ushbu islohotlar ijrosini taʼminlash maqsada viloyat hokimligi hamda “Oʻzbekturizm” milliy kompaniyasining qoʻshma qaror va koʻrsatmalari asosida “Oʻzbekturizm” milliy kompaniyasining Surxondaryo viloyat mintaqaviy boʻlimi tashkil etildi. Ushbu muassasa zimmasiga viloyat hududidagi barcha turistik obyektlar, mehmonxonalar va marshrutlarni yagona davlat siyosati asosida muvofiqlashtirish vazifasi yuklatildi.

Mustaqillikning dastlabki yillarida Surxondaryo viloyatida ichki turizmni rivojlantirish hamda aholining madaniy-maʼrifiy saviyasini oshirishda “Termizturist” (Termiz sayohatlar va ekskursiyalar boʻlimi) tashkiloti yetakchi oʻrin tutdi. Tashkilot faoliyatini oʻrganishda arxiv hujjatlari tahlili shuni koʻrsatadiki, 1992-yilning oʻzida viloyatda maktab oʻquvchilari hamda yoshlar uchun maxsus yoʻnaltirilgan ekskursion-sayyohlik dasturlari tizimli ravishda yoʻlga qoʻyilganligini koʻrish mumkin.

Jumladan, “Termizturist” sayyohlik boshqarmasi tomonidan 1992-yil 20-aprelda tasdiqlangan hamda oʻsha yilning 6-iyulidan amalga kiritilgan meʼmoriy-moliyaviy hujjatga muvofiq, 30 kishilik maktab oʻquvchilari guruhlar uchun tematik va geografik jihatdan tabaqalashtirilgan maxsus ekskursiya(sayohat)lar tarmogʻi ishlab chiqilgan. Ushbu ekskursiya yoʻnalishlarini shartli ravishda toʻrtta asosiy guruhga boʻlish mumkin:

1. Tarixiy-arxeologik va ziyorat yoʻnalishida esa Surxondaryoning qadimiy va oʻrta asrlar meʼmoriy merosini oʻrganishga qaratilgan "Hakim at-Termiziy", "Sulton Saodat", "Qirq-qiz", "Fayoztepa" hamda "Zilm-tepa" kabi 1 soatlik va 14 soatlik majmuaviy marshrutlar shular jumlasidandir. Bu Mustaqillikning ilk yillaridanoq viloyatda ziyorat va arxeologik turizmga davlat darajasida ustuvor ahamiyat berilganini tasdiqlaydi.

2. Ekoturizm va oʻlkashunoslik yoʻnalishida "Oʻlkam – faxrim mening – Termiz, Denov", "Koʻhitang goʻzalliklari" (14 soatlik) hamda "Surxondaryo yoʻllari boʻylab" (10 soatlik) avtobus ekskursiyalari orqali oʻquvchilar viloyatning tabiati, geografiyasi va Denov kabi yirik tuman markazlari tarixi bilan tanishtirilgan.

3. Mintaqalararo va xalqaro turizm aloqalarida "Shaartuz– Doʻstlik yoʻllari" (14 soatlik avtobus yoʻnalishi) marshrutining mavjudligi diqqatga sazovordir. Bu 1990-yillar boshida Surxondaryo viloyati va qoʻshni Tojikiston Respublikasining Shaartuz tumani oʻrtasida yaqin turistik va madaniy aloqalar saqlanib qolganidan dalolat beradi.

4. Madaniy-maʼrifiy va sanoat ekskursiyalari yoʻnalishida esa Oʻlkashunoslik muzeyi, Hayvonot bogʻi hamda "Viloyatning suv arteriyalari" kabi gidrotexnik va ishlab chiqarish inshootlariga uyushtirilgan ekskursiyalar yosh avlodning dunyoqarashini kengaytirishga xizmat qilgan.[2]

Mustaqillikning dastlabki oyida respublikada shakllanayotgan bozor munosabatlariga oʻtish jarayoni turizm sohasida bir qator tashkiliy va moliyaviy qiyinchiliklarni keltirib chiqardi. Oʻzbekiston respublika turizm va ekskursiyalar kengashi Kollegiyasining 1992-yil may oyidagi

№3-2-sonli qarorida ta'kidlanganidek, 1992-yilning I choragida respublika bo'yicha turizm xizmatlari hajmi va turistlar oqimi keskin kamayib ketdi. Xususan, ko'zlangan 122,9 mln rubl o'rniga amalda bor-yo'g'i 72 mln rubllik xizmat ko'rsatilib, rejaga nisbatan bajarilish ko'rsatkichi 78,2 foizni tashkil etdi [3]. Ushbu umumtuzim inqirozi Surxondaryo viloyatidagi hududiy turizm tuzilmalariga ham bevosita ta'sir ko'rsatdi. Arxiv hujjatlariga ko'ra, viloyatning yirik turistik markazlaridan biri hisoblangan Denov sayohatlar va ekskursiyalar byurosi 1992-yilning aprel oyida birorta ham turistik guruhni yo'nalishga jo'nata olmadi [4]. Bu holat sobiq sovet davridan qolgan ekskursiya burolari modelining samarasizligini va Surxondaryo viloyatida turizmni boshqarishning yangi institutsional hamda tashkiliy-huquqiy mexanizmlarini yaratish zarurati yetilganini ko'rsatuvchi muhim omil bo'ldi.

Surxondaryo viloyatida turizmni institutsional va tashkiliy-huquqiy jihatdan qayta qurish jarayoni boshlandi. "O'zbekturizm" milliy kompaniyasining tashkil etilishi natijasida viloyatda uning hududiy bo'linmasi o'z faoliyatini yo'lga qo'ydi. Istiqlool dastlabki yillarida milliy-ma'naviy qadriyatlarining tiklanishi natijasida Sho'ro davrida cheklangan yoki e'tibordan chetda qolgan diniy-ziyosat ob'ektlari mahalliy va xorijiy turistlar uchun asosiy ekskursiya yo'nalishiga aylantirilgan. Mahalliy aholi o'rtasida viloyatdagi muqaddas qadamjolarga, xususan, Al-Hakim at-Termiziy majmuasiga bo'lgan qiziqish va talab keskin ortdi. Arxiv ma'lumotlariga ko'ra, bu talabni qondirish maqsadida "O'zbekturizm" Milliy kompaniyasi Surxondaryo hududiy bo'limi boshqaruvchisi V.S. Durasovning 1993-yil 22-martdagi 40-sonli buyrug'i bilan Al-Hakim at-Termiziy maqbarasiga haftaning har chorshanba kunlari muntazam ravishda 2 soatlik ekskursiyalar tashkil etish yo'lga qo'yildi. Buyruqda ekskursiya transporti sifatida LAZ-699 avtobuslari ajratilib, 30 kishilik guruh uchun har bir kishiga 110 rubl, 40 kishilik guruh uchun esa 85 rubl miqdorida xizmat haqi belgilangan edi [5]. Mazkur holat 1990-yillar boshida Surxondaryo viloyatida rejali iqtisodiyotdan bozor munosabatlariga o'tish davrida ichki turizm va ziyorat turizmining dastlabki tashkiliy-iqtisodiy modellari shakllanganligini ko'rsatadi. 1993-yilning o'rtalarida mamlakatda kechgan giperinflatsion jarayonlar, valyuta kursining beqarorligi va kommunal tariflarning oshishi turizm xizmatlarining narx shakllanishi mexanizmlarini tezkor ravishda qayta ko'rib chiqishni taqozo etdi. "O'zbekturizm" milliy kompaniyasi raisi O.Ismailovning 1993-yil 8-iyundagi 166-sonli buyrug'iga ko'ra, [6] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 1993-yil 28-maydagi Farmoni hamda energiya va kommunal xizmatlar narxining ko'tarilishi munosabati bilan sohadagi vaqtinchalik narxlar ro'yxati 1-iyundan e'tiboran qayta belgilandi [7].

Ushbu qarorning Surxondaryo viloyatida ijro etilishi institutsional boshqaruvning operativ xarakterga ega bo'lganini ko'rsatadi. Arxiv hujjatlaridan ma'lum bo'lishicha, "O'zbekturizm" milliy kompaniyasi Surxondaryo hududiy bo'limi boshqaruvchisi V.S. Durasov 1993-yil 10-iyundayoq ushbu buyruqqa binoan viloyat turizm xizmatlari tariflarini moslashtirish va analogik mahalliy buyruq ishlab chiqish bo'yicha mas'ul xodimlarga ko'rsatma bergan [8]. Bu esa bozor munosabatlariga o'tish davrida Surxondaryo viloyati turizm bo'limi iqtisodiy o'zgarishlarga mos ravishda moliyaviy-narx siyosati moslashtirib borilganini anglatadi.

Surxondaryo viloyatida turizmni institutsional rivojlantirishda hududiy bo'lim tomonidan ilgari surilgan kompleks tashkiliy-amaliy takliflar muhim rol o'ynaganligini ko'rishimiz mumkin. "O'zbekturizm" Milliy kompaniyasi Surxondaryo hududiy bo'limining 1993-yil 7-iyundagi 23/705-sonli xatiga ilova qilingan takliflar dasturidan ma'lum bo'lishicha, viloyatda turizm xizmatlari sifatini oshirish bir nechta strategik yo'nalishlarda amalga oshirilgan. [9]

Birinchidan, moddiy-madaniy meros ob'ektlarini turizm muomalasiga kiritish maqsadida Madaniyat vazirligi bilan hamkorlikda Fayoztepa, Qirg'iz va Sulton Saodat kabi nodir me'moriy va arxeologik yodgorliklarni rekonstruksiya qilish hamda ekskursiya dasturlariga kiritish belgilandi. Ikkinchidan, logistika va transport infratuzilmasini kengaytirishga alohida e'tibor qaratildi. Xususan, Termiz shahridan Toshkent, Olmaota va Bishkek yo'nalishlarida avtobus qatnovlarini, AN-24 samolyotlarida Termiz–Urganch–Moskva va Termiz–Olmaota aviareyslarini yo'lga qo'yish hamda Denov va Termiz temir yo'l stansiyalari orqali o'tuvchi xalqaro poyezdlarda turistlar uchun kvotalar ajratish masalasi qo'yildi.

Uchinchidan, soha uchun kadrlar tayyorlashning institutsional mexanizmi yaratildi. Universitetning O'zbek tili va adabiyoti hamda Tarix-geografiya fakultetlari talabalariga ekskursiya metodikasini o'rgatish va ularni ekskursiya yetakchisi (gid) sifatida amaliyotga jalb etish yo'lga qo'yilishi taklifi berildi. Bu chora-tadbirlar 1990-yillar boshida Surxondaryoda turizm sektorini tarmoqlararo integratsiya tamoyili asosida boshqarish shakllanganligini ko'rishimiz mumkin. O'zbekiston Respublikasining 1999-yil 20-avgustda qabul qilingan 830-I-sonli "Turizm to'g'risida"gi Qonuni mamlakatimizda turizm sohasidagi ilk fundamental huquqiy hujjat hisoblanadi.[10] Ushbu qonun sohadagi sub'yektlarning yuridik maqomi, turoperatorlik va turagentlik faoliyati, litsenziyalash hamda turistlar huquqlarini himoya qilishning aniq normativ-huquqiy mexanizmlarini belgilab berdi. Surxondaryo viloyatida ham ushbu qonuniy baza asosida 2000-yillarning boshlariga kelib, turizm sohasini boshqarishning huquqiy kafolatlari to'liq shakllandi va hududda xususiy turizm tadbirkorligini rivojlantirish uchun yangi bosqich boshlandi.

Xulosalar:

1992–2000-yillarda Surxondaryo viloyatida turizm sohasining shakllanishi va rivojlanishi sobiq sovet rejalashtirish tizimidan bozor iqtisodiyoti tamoyillariga o'tishning mantiqiy hamda murakkab bosqichi bo'ldi. 1990-yillar boshida kuzatilgan umumiy moliyaviy-tashkiliy inqiroz va hududiy burolar faoliyatidagi pasayish sohada tub institutsional islohotlarni amalga oshirishni taqozo etdi. Arxiv materiallari tahlili ko'rsatadiki, "O'zbekturizm" milliy kompaniyasining hududiy bo'limi tashkil etilishi, litsenziyalash va sertifikatlashtirish mexanizmlarining joriy qilinishi viloyatda turizmni boshqarishning huquqiy va tashkiliy poydevorini yaratdi.

Aynan ushbu davrda Surxondaryoning o'ziga xos imkoniyatlaridan kelib chiqib, Al-Hakim at-Termiziy, Fayoztepa, Sulton Saodat kabi nodir yodgorliklar asosida ziyorat hamda ichki turizm yo'nalishlari yo'lga qo'yildi, viloyatlararo va xalqaro transport logistikasi kengaytirildi va mahalliy universitetlar bazasida kadrlar tayyorlash tizimi shakllantirildi. 1999-yilgi "Turizm to'g'risida"gi Qonunning qabul qilinishi bilan esa viloyatda sohaning tashkiliy-huquqiy bazasi to'liq mustahkamlanib, turizmni mustaqil va serdaromad tarmoq sifatida rivojlantirishning bosqichma-bosqich mexanizmi yaratildi.

Iqtiboslar/Сноски/References:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 27.07.1992 yildagi PF-447-son Farmoni. <https://lex.uz/docs/-223878>.
2. Surxondaryo viloyat davlat arxivi, 556-fond (Surxondaryo viloyat turizm va ekskursiyalar kengashi), 1-ro'yxat, 2-ish (1992-yil uchun ekskursion-moliyaviy reja), 3-varaq.
3. Surxondaryo viloyat davlat arxivi. 556-fond, 1-ro'yxat, 5-jild (O'rtacha oylik ish haqini hisoblash tartibi to'g'risida materiallar: buyruqlar, shtat jadvallari, bayonnomalar, hisob-kitoblar, smetalar, 1990–1992-yy.), 100-varaq.
4. O'sha joyda.
5. Surxondaryo viloyat davlat arxivi. 556-fond, 1-ro'yxat, 6-jild, 26-varaq. "O'zbekturizm" Milliy kompaniyasi Surxondaryo hududiy bo'limi rahbarining 1993-yil 22-martdagi 40-sonli buyrug'i.
6. Surxondaryo viloyat davlat arxivi, 556-fond, 1-ro'yxat, 6-jild, 50-varaq. "O'zbekturizm" Milliy kompaniyasi raisining 1993-yil 8-iyundagi 166-sonli buyrug'i.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "1993-yilning 1-iyunidan mehnat haqi, pensiyalar va stipendiyalar miqdorini oshirish, kam ta'minlangan fuqarolarga, bolali oilalarga beriladigan ijtimoiy nafaqalarning miqdorlarini oshirish hamda respublikaning iste'mol bozorini himoya qilish choralari to'g'risida"gi Farmoni, 1993-yil 28-may, PF-607-son // O'zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi (Lex.uz). – URL: <https://lex.uz/uz/docs/-189272>
8. Surxondaryo viloyat davlat arxivi (SVDA), 556-fond, 1-ro'yxat, 6-jild, 50-varaq. V.S. Durasovning 1993-yil 10-iyundagi rezolutsiyasi.

9. Surxondaryo viloyat davlat arxivi, 556-fond, 1-ro'yxat, 7-jild, 47-varaq. O'zbekiston Respublikasi Surxondaryo viloyati hokimi huzuridagi Prognozlashtirish va statistika bosh boshqarmasining qarorlari va xatlari, 1992–1993-yy.

10. O'zbekiston Respublikasining 1999-yil 20-avgustdagi 830-I-sonli “Turizm to'g'risida”gi Qonuni // O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Axborotnomasi, 1999-y., 9-son, 226-modda. // O'zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi (Lex.uz).–URL: <https://lex.uz/docs/-75375>

ЎТМИШГА НАЗАР

ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ
LOOK TO THE PAST

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Тадqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000